

Dostupnost: opšta
9. februar 2018.
Izvorni jezik: engleski

Komitet protiv torture

Šezdeset drugo zasedanje

Od 6. novembra do 6. decembra 2017. godine

Opšti komentar br. 4 (2017) o primeni člana 3 Konvencije u vezi sa članom 22*

I. Uvod

1. Na osnovu svog iskustva u razmatranju predstavki pojedinaca podnetih u skladu sa članom 22 Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: „Konvencija“) koja se odnose na navode o povredama člana 3 Konvencije od strane država članica, Komitet protiv torture (u daljem tekstu: „Komitet“) je od svog pedeset petog do pedeset osmog zasedanja tokom 2015. i 2016. godine razmatrao i rešio da izmeni svoj Opšti komentar br. 1 pod naslovom „Opšti komentar o primeni člana 3 Konvencije u vezi sa članom 22“ usvojen 21. novembra 1997. godine (A/53/44, prilog IX).

2. Na svom 59. zasedanju, tokom novembra i decembra 2016. godine, Komitet je započeo proces izrade izmenjenog Opšteg komentara, uzimajući u obzir preporuke za proces konsultacija pri izradi Opštih komentara koje su uputili predsedavajući na svom dvadeset sedmom sastanku u San Hozeu, Kostarika, od 22. do 26. juna 2015. godine (A/70/302, stav 91).

3. Komitet je tokom svog 62. zasedanja, na 1614. sastanku održanom 6. decembra 2017. godine, odlučio da zameni tekst svog Opšteg komentara br. 1 sledećim tekstom koji je usvojio istog dana.

4. U smislu ovog Opšteg komentara, izraz „deportacija“ naročito obuhvata proterivanje, ekstradiciju, prinudni povratak, prinudni transfer, izručenje, odbijanje na granici i radnje odvrćanja (uključujući i na moru) lica ili grupe lica iz jedne države članice u drugu državu članicu.

* Ovim Opštim komentarom zamenjuje se Opšti komentar br. 1 (1997): Primena člana 3 Konvencije u vezi sa članom 22 (A/53/44, prilog IX).

II. Opšta načela

5. Članom 3, stav 1 Konvencije propisuje se da „Ni jedna država članica neće proterati, isterati [*refouler*] niti izručiti jedno lice drugoj državi ako postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da može biti podvrgnuto torturi.“¹

6. U skladu sa članom 22 Konvencije, Komitet prima i razmatra predstavke od ili u ime pojedinaca koji podležu jurisdikciji države članice i koji tvrde da su žrtve povreda odredbi Konvencije od strane države članice u odnosu na svaku državu članicu koja je izjavila da priznaje nadležnost Komiteta u ovoj stvari.

7. Većina predstavki koje Komitet primi odnosi se na navodne povrede člana 3 Konvencije od strane država članica. Ovim Opštim komentarom se pružaju smernice državama članicama, podnosiocima predstavki i njihovim zastupnicima o području primene člana 3 i o načinu na koji Komitet odlučuje o dopuštenosti i meritumu predstavki pojedinaca koje se podnose Komitetu na razmatranje.

8. Komitet podseća da je, prema definiciji iz člana 1 Konvencije, zabrana torture apsolutna. Članom 2, stav 2 Konvencije propisano je: „Kao opravdanje za torturu ne može se navoditi nikakva izuzetna okolnost bilo da se radi o ratnom stanju ili opasnosti od rata, unutrašnjoj političkoj nestabilnosti ili bilo kom drugom vanrednom stanju.“ Komitet nadalje podseća da su i drugi činovi lošeg postupanja podjednako zabranjeni, kao i da zabrana lošeg postupanja takođe ne podleže derogaciji.²

9. Načelo „zabrane isterivanja“ [*non-refoulement*] lica u drugu državu u slučaju da postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da to lice može biti podvrgnuto torturi takođe ima apsolutno važenje.³

10. Svaka država članica dužna je da primenjuje načelo zabrane isterivanja na svakoj teritoriji pod svojom jurisdikcijom ili u bilo kojoj oblasti pod svojom kontrolom ili vlašću, ili na plovilu ili u letelici registrovanoj u toj državi članici, prema svakom licu, uključujući lica koja zahtevaju međunarodnu zaštitu ili im je takva zaštita potrebna, bez ikakve diskriminacije i bez obzira na državljanstvo ili apatridiju ili pravni, administrativni ili pravosudni status lica o kome je reč u skladu sa redovnim ili vanrednim pravom. Kao što je Komitet naveo u svom Opštem komentaru br. 2, „pojam `svaka teritorija pod svojom jurisdikcijom` (...) obuhvata svaku teritoriju odnosno objekat i mora se primeniti u cilju zaštite svakog lica, kako državljanina, tako i nedržavljanina, bez diskriminacije, koje podleže *de jure* ili *de facto* kontroli države članice“ [stav 7].⁴

¹ Član 3 se mora tumačiti uz osvrt na definiciju torture iz člana 1 Konvencije: videti, primera radi, predstavku br. 83/1997, *G.R.B. protiv Švedske*, mišljenja usvojena 15. maja 1998, stav 6.5.

² Videti Opšti komentar br. 2 (2008): Primena člana 2 od strane država članica (CAT/C/GC/2), stavovi 3, 6, 19 i 25.

³ Videti predstavke br. 39/1996, *Tapia Paes protiv Švedske*, mišljenja usvojena 28. aprila 1997, stav 14.5; br. 110/1998, *Nunjes Čipana protiv Venecuele*, mišljenja usvojena 10. novembra 1998, stav 5.6; br. 233/2003, *Agiza protiv Švedske*, odluka usvojena 20. maja 2005, stav 13.8; br. 297/2006, *Sing Sogi protiv Kanade*, odluka usvojena 16. novembra 2007, stav 10.2; br. 444/2010, *Abdusamatov i ostali protiv Kazahstana*, odluka usvojena 1. juna 2012, stav 13.7; i 475/2011, *Nazirov protiv Kazahstana*, odluka usvojena 14. maja 2014, stav 11.6.

⁴ Videti Opšti komentar br. 2 (2008): Primena člana 2 od strane država članica (CAT/C/GC/2), stavovi 7 i 16.

11. Obaveza uzdržavanja od isterivanja iz člana 3 konvencije postoji kada god su prisutni „ozbiljni razlozi“⁵ da se smatra da će se lice o kome je reč suočiti sa opasnošću da bude podvrgnuto torturi u državi članici kojoj se njegovo izručenje namerava, bilo kao pojedinac, bilo u svojstvu pripadnika grupe izložene mogućoj torturi u državi odredišta. Prema svojoj dosadašnjoj praksi, Komitet je utvrđivao da „ozbiljni razlozi“ postoje kada god je rizik od torture „predvidiv, ličan, prisutan i stvaran“.⁶

12. Svakom licu za koje se utvrdi da će biti izloženo riziku od torture ako bude izručeno jednoj državi trebalo bi omogućiti da ostane na teritoriji pod jurisdikcijom ili kontrolom ili vlašću države članice na kojoj se nalazi dokle god je taj rizik prisutan.⁷ To lice ne bi trebalo lišavati slobode bez odgovarajućeg zakonskog opravdanja i mera zaštite. Lišavanje slobode bi uvek trebalo da bude izuzetna mera primenjena na osnovu pojedinačne procene⁸ i uz redovnu reviziju.⁹ Nadalje, ugroženo lice nikada ne bi trebalo da bude izručeno drugoj državi iz koje naknadno može da bude izručeno trećoj državi u odnosu na koju postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da može biti izloženo torturi.¹⁰

13. Država članica treba da pojedinačno, nepristrasno i nezavisno ispita svaki slučaj posredstvom nadležnih upravnih i/ili pravosudnih organa,¹¹ uz primenu osnovnih procesnih zaštitnih mera, i to naročito uz garanciju hitnog i transparentnog postupka, revizije odluke o izručenju i suspenzivnog dejstva žalbe.¹² U svakom slučaju, lice o kome je reč treba da bude pravovremeno obavешteno o nameri izručenja. Kolektivno izručenje,¹³ bez objektivnog ispitivanja postojanja ličnog rizika u svakom pojedinačnom slučaju, treba smatrati povredom načela „zabrane isterivanja“.

14. Države članice ne bi trebalo da usvajaju mere ili politike obeshrabrivanja, poput lišavanja slobode u neadekvatnim uslovima na neodređeno vreme, odbijanja obrade zahteva za azil ili njenog neopravdanog odugovlačenja ili ograničavanja sredstava namenjenih

⁵ Videti, primera radi, *Tapia Paes protiv Švedske*, stav 14.5, fusnota 3 u gornjem tekstu.

⁶ Videti, primera radi, predstavke br. 258/2014, *Dadar protiv Kanade*, odluka usvojena 23. novembra 2005, stav 8.4; br. 226/2003, *T.A. protiv Švedske*, odluka usvojena 6. maja 2005, stav 7.2; br. 356/2008, *N.S. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 6. maja 2010, stav 7.3; i br. 614/2014, *Subakaran R. Tirugnanasampantar protiv Australije*, odluka usvojena 9. avgusta 2017, stav 8.3.

⁷ Videti, primera radi, predstavku br. 34/1995, *Aemei protiv Švajcarske*, odluka usvojena 29. maja 1997, stav 11.

⁸ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Tursku (CAT/C/TUR/CO/4), stav 26.

⁹ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz peti periodični izveštaj za Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske (CAT/C/GBR/CO/5), stav 30, i Zaključna zapažanja uz šesti i sedmi periodični izveštaj za Švedsku (CAT/C/SWE/CO/6-7), stav 11.

¹⁰ Videti, primera radi, Opšti komentar br. 1 (1997): Primena člana 3 Konvencije u vezi sa članom 22 (A/53/44, prilog IX), stav 2; predstavke br. 21/1997, *Avedes Hamajak Korban protiv Švedske*, odluka usvojena 16. novembra 1998, stav 7; i br. 153/2000, *Z.T. protiv Australije*, odluka usvojena 11. novembra 2003, stav 6.4; i Zaključna zapažanja uz peti i šesti periodični izveštaj za Grčku (CAT/C/GRC/CO/5-6), stav 19 i Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Srbiju (CAT/C/SRB/CO/2), stav 15.

¹¹ Videti, primera radi, *Agiza protiv Švedske*, stav 13.8, fusnota 3 u gornjem tekstu.

¹² Videti, primera radi, Zaključna zapažanja za Grčku (CAT/C/GRC/CO/5-6), stav 19 i Zaključna zapažanja uz objedinjeni peti i šesti periodični izveštaj za Italiju (CAT/C/ITA/CO/5-6), stav 21, tačka c).

¹³ Videti, primera radi, predstavku br. 321/2007, *Kvami Mopongo i ostali protiv Maroka*, odluka od 7. novembra 2014, stavovi 6.2-6.3 i 11.3-11.4; Komitet za ljudska prava (CCPR), Opšti komentar br. 15: Položaj stranaca u skladu sa Paktom, 11. april 1986, stav 10 i Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, član 22, stav 1.

programima podrške tražiocima azila, koje bi primorale lica kojima je potrebna zaštita u skladu sa članom 3 Konvencije da se vrata u svoje države porekla uprkos ličnom riziku da tamo budu izložena torturi i drugim surovim, neljudskim ili ponižavajućim postupcima ili kaznama.¹⁴

15. Članom 16 Konvencije obavezuju se države članice da spreče surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne (loše postupanje) koji ne predstavljaju torturu u skladu sa definicijom iz člana 1 Konvencije.¹⁵

16. Pre nego što procene svaki slučaj sa osvrtom na načelo „zabrane isterivanja“, države članice bi trebalo da razmotre da li su verovatne izmene drugih vidova lošeg postupanja koji prete licu suočenom sa izručenjem usled kojih bi takvo postupanje predstavljalo torturu.¹⁶

17. Komitet smatra da težak bol ili patnja ne mogu uvek biti objektivno ocenjeni. Njihova ozbiljnost zavisi od negativnih fizičkih i/ili mentalnih posledica koje činovi nasilja ili zlostavljanja mogu ostaviti na svakog pojedinca kada se u obzir uzmu relevantne okolnosti svakog slučaja, uključujući i vrstu postupanja, pol, uzrast, zdravstveno stanje i osetljivost žrtve, kao i druge lične osobine i činioce.¹⁷

III. Preventivne mere kojima se garantuje ostvarenje načela „zabrane isterivanja“

18. Da bi obezbedile potpunu primenu člana 3 Konvencije, države članice bi trebalo da preduzmu zakonodavne, upravne, pravosudne i druge preventivne mere protiv mogućih povreda načela „zabrane isterivanja“, uključujući i:

(a) staranje o ostvarenju prava svakog lica da njegov/njen predmet bude ispitan pojedinačno a ne kolektivno i da to lice bude u potpunosti obavešteno o razlozima zašto se protiv njega/nje sprovodi postupak koji može dovesti do donošenja odluke o izručenju kao i o pravnim lekovima protiv takve odluke;¹⁸

(b) obezbeđenje pristupa advokatu za lice o kome je reč¹⁹ i pristupa besplatnoj pravnoj pomoći kada je ona neophodna, kao i pristupa predstavnicima relevantnih međunarodnih organizacija koje pružaju podršku;²⁰

(c) sprovođenje upravnog ili sudskog postupka protiv lica o kome je reč na jeziku koji on/ona razume odnosno uz pomoć tumača i prevodilaca;²¹

¹⁴ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja za Grčku (CAT/C/GRC/CO/5-6), stav 19.

¹⁵ Videti Opšti komentar br. 2 (2008): Primena člana 2 od strane država članica (CAT/C/GC/2), stavovi 3 i 6.

¹⁶ Druge odredbe međunarodnih instrumenata neposredno relevantne za primenu načela zabrane isterivanja u slučajevima od rizika od lošeg postupanja navedene su u stavu 28 u daljem tekstu.

¹⁷ Videti Opšti komentar br. 2 (2008): Primena člana 2 od strane država članica (CAT/C/GC/2), stav 21.

¹⁸ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz objedinjeni peti i šesti periodični izveštaj za Italiju (CAT/C/ITA/CO/5-6), stav 21; Zaključna zapažanja uz sedmi periodični izveštaj za Finsku (CAT/C/FIN/CO/7), stav 13; Zaključna zapažanja uz sedmi periodični izveštaj za Švajcarsku (CAT/C/CHE/CO/7), stav 14; Zaključna zapažanja uz treći periodični izveštaj za Belgiju (CAT/C/BE/CO/3), stav 22.

¹⁹ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz sedmi periodični izveštaj za Finsku (CAT/C/FIN/CO/7), stav 13.

²⁰ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Srbiju (CAT/C/SRB/CO/2), stav 15. Videti takođe *Kvami Mopongo i ostali protiv Maroka*, stavovi 11.3-11.4, fusnota 13 u gornjem tekstu.

²¹ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz objedinjeni treći-peti periodični izveštaj za Letoniju (CAT/C/LVA/CO/3-5), stav 17.

(d) upućivanje lica koje tvrdi da je bilo predmet torture na nezavisn lekarski pregled bez naknade, u skladu sa Priručnikom o delotvornoj istrazi i dokumentovanju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (Istambulskim protokolom);²²

(e) pravo na žalbu lica o kome je reč protiv odluke o izručenju koja se ulaže nezavisnom upravnom i/ili sudskom organu u razumnom roku od prijema obaveštenja o toj odluci i koja odlaže izvršenje te odluke;²³

(f) delotvornu obuku za sve službenike koji rade sa licima protiv kojih se sprovode postupci izručenja iz oblasti poštovanja člana 3 Konvencije kako bi se izbeglo donošenje odluka u suprotnosti sa načelom zabrane isterivanja;²⁴ i

(g) delotvornu obuku medicinskog i drugog osoblja koje radi sa pritvorenicima, migrantima i tražiocima azila iz oblasti prepoznavanja i dokumentovanja znakova torture, uzimajući pritom u obzir Istambulski protokol.²⁵

IV. Diplomatska uveravanja

19. U smislu deportacije lica iz jedne države u drugu, izraz „diplomatska uveravanja“ označava formalnu obavezu koju preuzima država primalac da će prema licu o kome je reč biti postupano u skladu sa uslovima koje postavi država izručilac u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

20. Komitet smatra da diplomatska uveravanja koje pruži država članica Konvencije u koju se lice izručuje ne bi trebalo da se koriste kao sredstvo za izbegavanje primene načela zabrane isterivanja iz člana 3 Konvencije u slučaju da postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da on/ona može biti podvrgnut/podvrgnuta torturi u toj državi.²⁶

V. Obeštećenje

²² Videti, primera radi, Zaključna zapažanja za Zelenortska Ostrva (CAT/C/CPV/CO/1), stav 29; Zaključna zapažanja uz šesti periodični izveštaj za Novi Zeland (CAT/C/NZL/CO/6), stav 18; Zaključna zapažanja uz objedinjeni šesti i sedmi periodični izveštaj za Dansku (CAT/C/DNK/CO/6-7), stav 23. Videti takođe predstavke br. 450/2011, *Ali Fadel protiv Švajcarske*, odluka usvojena 14. novembra 2014, stavovi 7.6 i 7.8 i br. 634/2014, *M.B. i ostali protiv Danske*, odluka usvojena 25. novembra 2014, stav 9.8.

²³ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz sedmi periodični izveštaj za Finsku (CAT/C/FIN/CO/7), stav 13; Zaključna zapažanja uz treći periodični izveštaj za Sloveniju (CAT/C/SVN/CO/3), stav 17 i Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Tadžikistan (CAT/C/TJK/CO/2), stav 18. Videti i fusnotu 12 u gornjem tekstu.

²⁴ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Višenacionalnu Državu Boliviju (CAT/C/BOL/CO/2), stav 17 i Zaključna zapažanja uz četvrti i peti periodični izveštaj za Bugarsku (CAT/C/BGR/CO/4-5), stav 16.

²⁵ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz šesti periodični izveštaj za Novi Zeland (CAT/C/NZL/CO/6), fusnota 22 u gornjem tekstu.

²⁶ Videti, primera radi, *Agiza protiv Švedske*, stav 13.4, fusnota 3 u gornjem tekstu; kao i predstavke br. 528/2013, *Tursunov protiv Kazahstana*, odluka od 8. maja 2015, stav. 9.10 i br. 747/2016, *H.J. protiv Švajcarske*, odluka od 9. avgusta 2017, stav 10.7. Videti takođe, primera radi, Zaključna zapažanja uz peti periodični izveštaj za Sjedinjene Američke Države (CAT/C/USA/CO/3-5), stav 16; Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Maroko (CAT/C/MAR/CO/4), stav 9; Zaključna zapažanja uz peti periodični izveštaj za Nemačku (CAT/C/DEU/CO/5), stav 25 i Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Albaniju (CAT/C/ALB/CO/2), stav 19.

21. Komitet podseća da, prema njegovom mišljenju, izraz „obeštećenje“ iz člana 14 Konvencije sadrži koncepte „delotvornog pravnog leka“ i „reparacije“. Sveobuhvatni koncept reparacije, stoga, podrazumeva restituciju, naknadu, rehabilitaciju, zadovoljenje i garanciju da se prethodno postupanje neće ponoviti i odnosi se na celokupnu lepezu mera potrebnih da se otkloni povreda prava u skladu sa Konvencijom.²⁷

22. Države članice bi trebalo da uzmu u obzir činjenicu da žrtve torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka pretrpe fizičke i psihološke posledice koje mogu zahtevati dugotrajne specijalizovane usluge rehabilitacije. Pošto se lekarskim putem utvrde narušenost njihovog zdravlja i njihova potreba za terapijom, ne bi ih trebalo deportovati u države u kojima nisu dostupne odgovarajuće medicinske usluge za njihovu rehabilitaciju.

VI. Član 3 Konvencije i sporazumi o izručenju

23. Države članice mogu se suočiti sa kolizijom između obaveza koje su preuzele u skladu sa članom 3 Konvencije i obaveza koje su preuzele u skladu sa multilateralnim ili bilateralnim sporazumom o izručenju, i to naročito u slučaju da je takav sporazum zaključen pre ratifikacije Konvencije sa državom koja nije članica Konvencije, gde, stoga, za državu potpisnicu još uvek nisu važile odredbe člana 3 Konvencije. U tom slučaju, relevantni sporazum o izručenju trebalo bi primenjivati u skladu sa načelom zabrane isterivanja.

24. Komitet prihvata da rok za izručenje u svrhu krivičnog gonjenja ili služenja kazne podnosioca predstavke po osnovu načela „zabrane isterivanja“ u skladu sa članom 22 Konvencije predstavlja ključni činilac za poštovanje obaveza države, i to u skladu kako sa Konvencijom tako i sa sporazumom o izručenju koji je država potpisala. Komitet, stoga, u ovakvim slučajevima zahteva od države članice da obavesti Komitet o mogućoj koliziji između svojih obaveza u skladu sa Konvencijom i sporazumom o izručenju od samog početka postupka po predstavi protiv te države članice, kako bi Komitet mogao da nastoji da razmatra takvu predstavku po ubrzanom postupku pre nego što istekne rok za obavezno izručenje. Država članica bi, međutim, trebalo da uzme u obzir da Komitet može takvu predstavku da razmatra i rešava po njoj po ubrzanom postupku samo tokom svojih zasedanja.

25. Nadalje, države članice Konvencije koje naknadno razmatraju zaključenje sporazuma o izručenju ili pristupanje takvom sporazumu trebalo bi da se postaraju da ne postoji kolizija između Konvencije i takvog sporazuma, a, ako kolizija postoji, trebalo bi da u obaveštenje o pristupanju sporazumu o izručenju unesu odredbu po kojoj se u slučaju kolizije Konvencija smatra merodavnom.

VII. Odnos između člana 3 i člana 16 Konvencije

26. Član 3 Konvencije, kojim se pruža zaštita od deportacije lica kome prethodi tortura u državu u koju se namerava njegova/njena deportacija, trebalo bi tumačiti bez zadiranja u primenu člana 16, stav 2 Konvencije, i to naročito u slučaju kada bi lice čija se deportacija namerava uživalo dodatnu zaštitu, u skladu međunarodnim instrumentima ili domaćim pravom,

²⁷ Videti Opšti komentar br. 3 (2012): Primena člana 14 od strane država članica (CAT/C/GC/3), stav 2.

od deportacije u državu u kojoj bi mu pretile surove, neljudske ili ponižavajuće kazne ili postupci.²⁸

VIII. Dužnost država članica da uzmu u obzir specifične situacije vezane za ljudska prava u kojima se primenjuje načelo „zabrane isterivanja“

27. U skladu sa članom 3, stav 2 Konvencije, „Da bi utvrdili postojanje takvih razloga (da se posumnja da će neko lice biti u opasnosti da bude izloženo torturi ako bude proterano, isterano ili izručeno), nadležni organi vodiće računa o svim relevantnim okolnostima, uključujući, eventualno, postojanje niza sistematskih, ozbiljnih, očiglednih ili masovnih povreda prava čoveka u toj državi.“²⁹

28. U tom smislu, Komitet primećuje da postojanje surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, bilo da predstavljaju torturu ili ne, kojima jesu ili bi bili izloženi pojedinac ili njegova/njena porodica u državi porekla odnosno državi u koju se namerava deportacija, predstavlja naznaku da je to lice u opasnosti da bude podvrgnuto torturi ako bude deportovano u takvu državu. Države članice bi takve naznake trebalo da uzmu u obzir kao osnovni činilac za opravdavanje primene načela „zabrane isterivanja“.

29. U vezi sa tim, Komitet želi da skrene pažnju država članica na određene indikativne primere situacija vezanih za ljudska prava koje mogu predstavljati naznaku da postoji rizik od torture i koje bi trebalo da uzmu u razmatranje pri odlučivanju o deportaciji lica sa svoje teritorije i uzmu u obzir pri primeni načela „zabrane isterivanja“. Države članice bi naročito trebalo da uzmu u razmatranje:

(a) da li je lice o kome je reč prethodno bilo arbitrarno hapšeno u svojoj državi porekla bez naloga i/ili ako mu/joj su bile uskraćene osnovne garancije koje važe za lica zadržana u policijskom pritvoru, poput:³⁰

²⁸ Države članice koje su takođe potpisnice drugih relevantnih sporazuma mogu u sledećim instrumentima naći primere međunarodnih odredbi koje su neposredno relevantne za primenu načela „zabrane isterivanja“ u slučajevima u kojima postoji rizik od torture ili drugog lošeg postupanja prema licu u državi u koju se namerava da to lice bude deportovano:

- (a) Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (član 56, stav 3);
- (b) Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka (član 16, stav 1);
- (c) Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. (član 33, stav 1);
- (d) Povelja Evropske unije o osnovnim pravima (član 19, stav 2);
- (e) Interamerička konvencija o sprečavanju i kažnjavanju torture (član 13, poslednji stav);
- (f) Američka konvencija o ljudskim pravima (član 22, stavovi 8 i 9);
- (g) Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (član 12, stav 13);
- (h) Konvencija Afričke unije o specifičnim problemima izbegličkih prava u Africi (član II, stav 3, i član V, stav 1).

²⁹ Videti, primera radi, *G.R.B. protiv Švedske*, stav 6.3, fusnota 1 u gornjem tekstu i predstavke br. 177/2001, *H.M.H.I. protiv Australije*, odluka usvojena 1. maja 2002, stav 6.5; br. 282/2005, *S.P.A. protiv Kanade*, odluka usvojena 7. novembra 2006, stav. 7.1; br. 333/2007, *T.I. protiv Kanade*, odluka usvojena 15. novembra 2010, stav 7.3; br. 344/2008, *A.M.A. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 12. novembra 2010, stav 7.2 i br. 490/2012, *E.K.V. protiv Finske*, odluka usvojena 4. maja 2015, stavovi 9.3 i 9.7.

³⁰ Videti *Ali Fadel protiv Švajcarske*, stavovi 7.7-7.8, fusnota 22 u gornjem tekstu.

- (i) pružanja obaveštenja o razlozima za hapšenje u pismenom obliku i na jeziku koji razume;³¹
 - (ii) pristupa članu porodice ili osobi po sopstvenom izboru da bi ih informisalo o svom hapšenju;³²
 - (iii) pristupa advokatu bez naknade, prema potrebi, i, na sopstveni zahtev, pristupa advokatu po svom izboru i o svom trošku u svrhu odbrane;³³
 - (iv) pristupa nezavisnom lekaru radi pregleda i zdravstvene terapije ili, u tu svrhu, pristupa lekaru po svom izboru i o svom trošku;³⁴
 - (v) pristupa nezavisnom specijalizovanom medicinskom telu u cilju potvrđivanja svojih navoda da je bilo izloženo torturi;³⁵
 - (vi) pristupa stručnoj i nezavisnoj pravosudnoj instituciji nadležnoj da sudi o njegovim/njenim navodima u pogledu postupanja u pritvoru u roku utvrđenom zakonom ili u razumnom roku koji će se određivati u svakom pojedinačnom slučaju;³⁶
- (b) da li je lice bilo žrtva brutalnosti ili prekomerne upotrebe sile od strane službenog lica na osnovu bilo kog vida diskriminacije u državi porekla ili bi bilo izloženo takvoj brutalnosti u državi u koju se njegova/njena deportacija namerava;³⁷
- (c) da li je, u državi porekla ili u državi u koju se njegova/njena deportacija namerava, to lice bilo ili bi bilo žrtva nasilja, uključujući i nasilje na osnovu roda/seksualno nasilje, kako na javnom tako i u privatnom prostoru, ili progonu na osnovu roda ili genitalnom sakaćenju, koje predstavlja torturu, i to bez intervencije nadležnih organa države o kojoj je reč radi zaštite žrtve;³⁸

³¹ Videti, primera radi, predstavke br. 379/2009, *Silvi Bakatu-Bia protiv Švedske*, odluka usvojena 3. juna 2011, stavovi 2.2 i 10.5; *Ali Fadel protiv Švajcarske*, stav 7.7, fusnota 22 u gornjem tekstu.

³² Videti, primera radi, predstavke br. 500/2015, *Ramirez i ostali protiv Meksika*, odluka usvojena 4. avgusta 2015, stav 17.5 i br. 522/2012, *Patris Gahungu protiv Burundija*, odluka usvojena 10. avgusta 2015, stav 7.6.

³³ Videti, primera radi, predstavke br. 310/2007, *Toni Šahin protiv Švedske*, odluka usvojena 30. maja 2011, stav 9.4 i br. 475/2011, *Nazirov protiv Kazahstana*, odluka usvojena 14. maja 2014, stavovi 2.2, 11.6 i 11.9.

³⁴ Videti, primera radi, predstavke *Ramirez i ostali protiv Meksika*, stav 17.5, fusnota 32 u gornjem tekstu; br. 522/2012, *Patris Gahungu protiv Burundija*, odluka usvojena 10. avgusta 2015, stav 7.7 i br. 553/2013, *X. protiv Burundija*, odluka usvojena 10. avgusta 2015, stav 7.5.

³⁵ Videti, primera radi, predstavku br. 396/2009, *Kombej Bris Magloar Gbađavi protiv Švajcarske*, odluka usvojena 1. juna 2012, stavovi 2.1, 7.5 - 7.8 i *Ali Fadel protiv Švajcarske*, stavovi 2.4 i 7.6-7.8, fusnota 22 u gornjem tekstu.

³⁶ Videti, primera radi, predstavke *Ramirez i ostali protiv Meksika*, stavovi 17.5-17.6, fusnota 32 u gornjem tekstu; *Patris Gahungu protiv Burundija*, stav 7.7, fusnota 34 u gornjem tekstu i *X. protiv Burundija*, odluka usvojena 10. avgusta 2015, stavovi 7.5-7.6.

³⁷ Videti, primera radi, predstavku br. 580/2014, *F.K. protiv Danske*, odluka usvojena 23. novembra 2015, stavovi 7.5-7.6.

³⁸ Videti, primera radi, *Silvi Bakatu-Bia protiv Švedske*, stavovi 10.5-10.7, fusnota 32 u gornjem tekstu.

(d) da li se protiv lica o kome je reč vodio sudski postupak u državi porekla, ili bi se takav postupak vodio u državi u koju se njegova/njena deportacija namerava, u pravosudnom sistemu koji ne garantuje pravo na pravično suđenje;³⁹

(e) da li je lice o kome je reč prethodno bilo pritvoreno ili lišeno slobode u državi porekla ili bi bilo pritvoreno ili lišeno slobode, ako bude deportovano u drugu državu, u uslovima koji predstavljaju torturu ili surovu, neljudsku ili ponižavajuću kaznu ili postupak;⁴⁰

(f) da li bi lice o kome je reč bilo osuđeno na telesnu kaznu ako bude deportovano u državu u kojoj, iako je telesno kažnjavanje dopušteno domaćim pravom, takvo kažnjavanje predstavlja torturu ili surovu, neljudsku ili ponižavajuću kaznu ili postupak u skladu sa običajnim međunarodnim pravom i praksom odlučivanja Komiteta i drugih priznatih međunarodnih i regionalnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava;⁴¹

(g) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu za koju postoje i dostavljeni su Komitetu na razmatranje uverljivi navodi o zločinima genocida, zločinima protiv čovečnosti ili ratnim zločinima u smislu članova 6, 7 i 8 Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda;⁴²

(h) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu članicu Ženevskih konvencija i njihovih Protokola za koju postoje navodi ili dokazi o povredi zajedničkog člana 3 četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. i/ili člana 4 dopunskog Drugog protokola uz Ženevske konvencije iz 1977.⁴³ i to naročito (i) člana 3, stav 1 (a) četiri Ženevske konvencije⁴⁴ i (ii) člana 4, stavovi 1 i 2 Drugog protokola uz Ženevske konvencije;⁴⁵

³⁹ Videti, primera radi, *Agiza protiv Švedske*, stav 13.4, fusnota 3 u gornjem tekstu i *Ali Fadel protiv Švajcarske*, stav 7.8, fusnota 22 u gornjem tekstu.

⁴⁰ Videti, primera radi, *Toni Šahin protiv Švedske*, stav 9.5, fusnota 33 u gornjem tekstu i predstavku br. 538/2013, *Tursunov protiv Kazahstana*, odluka usvojena 8. maja 2015, stav 9.8.

⁴¹ Videti, primera radi, predstavku br. 682/2015, *Ruba Alhadž Ali protiv Maroka*, odluka usvojena 3. avgusta 2016, stavovi 8.5-8.8.

⁴² Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz treći periodični izveštaj za Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju (CAT/C/MKD/CO/3), stav 16.

⁴³ Mada Komitet nije u svojoj praksi odlučivanja neposredno citirao odredbe Ženevskih konvencija i njihovih Dopunskih protokola, osvrnuo se na situacije obuhvaćene tim odredbama, između ostalog i u sledećim Zaključnim zapažanjima: Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Tursku (CAT/C/TUR/CO/4), stav 12 i stavovi 23-26 i Zaključna zapažanja uz objedinjeni peti i šesti periodični izveštaj za Italiju (CAT/C/ITA/CO/5-6), stavovi 20-23.

⁴⁴ Članom 3, stav 1 (a) četiri Ženevske konvencije propisano je da, u slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba [izostavljeno], prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima zabranjeni su i zabranjuju se povrede koje se nanose životu i telesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, sakaćenja, svireposti i mučenja. Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Rusku Federaciju (CAT/C/RUS/CO/4), stav 24 i Zaključna zapažanja uz šesti periodični izveštaj za Ukrajinu (CAT/C/UKR/CO/6), stav 11.

⁴⁵ Članom 4, stav 1 Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II) od 8. juna 1977. godine propisano je da sva lica koja ne uzimaju direktno učešće ili koja su prestala da učestvuju u neprijateljstvima (u odnosu na oružane sukobe iz člana 2 Ženevskih konvencija i člana 1 Protokola I i II uz te Konvencije), bez obzira na to da li je njihova sloboda bila ograničena ili ne, imaju pravo da njihova ličnost, čast i ubeđenje i versko ubeđenje budu poštovani. Članom 4, stav 2 istog Protokola propisuje se da sledeća dela protiv lica pomenutih u stavu 1. jesu i ostaju zabranjena u svako doba i na svakom mestu: (a) nasilje nad životom, zdravljem i fizičkim ili mentalnim blagostanjem ljudi, naročito ubistvo i okrutno postupanje kao što su mučenje, sakaćenje ili bilo koji oblik telesne kazne; (b) kolektivne kazne; (c) uzimanje talaca; (d) akti terorizma; (e) vređanje ljudskog dostojanstva, naročito ponižavajući i degradirajući postupak, silovanje, prinudna prostitucija i svaki oblik nedoličnog napada; (f) ropstvo i trgovina robljem u svim oblicima; (g)

(i) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu za koju postoje navodi ili dokazi o povredi člana 12 treće Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o postupanju sa ratnim zarobljenicima;⁴⁶

(j) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu za koju postoje navodi ili dokazi o povredi članova 32 ili 45 četvrte Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica za vreme rata;⁴⁷ ili člana 75, stav 2 Dopunskog protokola I uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava međunarodnih sukoba;⁴⁸

(k) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu u kojoj se uskraćuje prirodno pravo na život, uključujući i kroz izlaganje lica vansudskom pogubljenju ili prisilnom nestanku, ili u kojoj je na snazi smrtna kazna⁴⁹ koju država članica koja namerava deportaciju smatra vidom torture ili surovom, neljudskom ili ponižavajućom kaznom ili postupkom, i to naročito:

- (i) ako je država članica koja namerava deportaciju ukinula smrtnu kaznu ili proglasila moratorijum na njeno izvršenje;⁵⁰
- (ii) u slučaju da bi smrtna kazna bila izrečena za krivično delo koje država članica koja namerava deportaciju ne smatra najtežim krivičnim delom;⁵¹ ili
- (iii) u slučaju da se smrtna kazna izvršava za krivična dela koja učine lica mlađa od 18 godina⁵² ili nad trudnicama ili dojiljama ili licima sa ozbiljnim mentalnim invaliditetom;

(l) država članica o kojoj je reč trebalo bi u svrhu primene načela „zabrane isterivanja“ takođe da oceni da li bi okolnosti i način izvršenja smrtne kazne i duže trajanje i

pljačka; (h) pretnje izvršenjem bilo kog od gore pomenutih dela. Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz inicijalni izveštaj za Liban (CAT/C/LBN/CO/1), stav 11 i Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Tursku (CAT/C/TUR/CO/4), stav 12.

⁴⁶ Članom 12 treće Ženevske konvencije propisano je, između ostalog, da „Sila koja drži ratne zarobljenike može ih predati samo Sili koja je učesnik ove (Ženevske) Konvencije i pošto se Sila koja ih drži uveri da je Sila u pitanju voljna i u stanju da primenjuje Konvenciju“. Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz inicijalni izveštaj za Čad (CAT/C/TCD/CO/1), stav 17.

⁴⁷ Članom 45 četvrte Ženevske konvencije propisano je, između ostalog, da „Sila koja drži zaštićena lica može ih predavati nekoj Sili učesnici u Konvenciji jedino pošto se Sila koja drži ta lica uveri da Sila u pitanju želi i da je u stanju da primenjuje Konvenciju“.

⁴⁸ Članom 75, stav 2 Dopunskog protokola I propisano je da sledeća dela jesu i ostaju zabranjena u svako doba i na svakom mestu, bilo da su ih učinili civilni ili vojni predstavnici: (a) nasilje nad životom, zdravljem ili fizičkim ili mentalnim blagostanjem ljudi, naročito: (i) ubistvo; (ii) mučenje svake vrste, fizičko ili mentalno; (iii) telesna kazna; (iv) sakaćenje; (b) vređanje ljudskog dostojanstva, naročito ponižavajući i degradirajući postupak, prinudna prostitucija i svaki oblik nedoličnog napada; (c) uzimanje talaca; (d) kolektivne kazne; i (e) pretnje izvršenjem bilo kojeg od pomenutih dela. Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz inicijalni izveštaj za Čad (CAT/C/TCD/CO/1), stav 34.

⁴⁹ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Belgiju (CAT/C/BEL/CO/2), stav 10.

⁵⁰ Videti, primera radi, *Ruba Alhadž Ali protiv Maroka*, stavovi 8.5-8.8, fusnota 41 u gornjem tekstu.

⁵¹ Videti, primera radi, predstavke br. 470/2011, *X. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 24. novembra 2014, stav 7.8 i br. 489/2012, *Ašgar Tamuresi protiv Švajcarske*, odluka usvojena 26. novembra 2014, stav 7.5.

⁵² Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Avganistan (CAT/C/AFG/CO/2), stav 34, tačka c).

uslovi boravka lica osuđenog na smrt u pritvoru u očekivanju izvršenja smrtne kazne⁵³ mogle da predstavljaju torturu ili surovu, neljudsku ili ponižavajuću kaznu ili postupak;⁵⁴

(m) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu u kojoj protiv njega/nje, članova njegove/njene porodice ili svedoka njegovog/njenog hapšenja i pritvaranja jeste ili bi bila izvršena odmazda koja predstavlja torturu, poput nasilnih i terorističkih činova protiv njih, nestanka takvih članova porodice ili svedoka ili njihovih ubistava ili mučenja;⁵⁵

(n) da li bi lice o kome je reč bilo deportovano u državu u kojoj je podvrgnuto ili postoji rizik da bi bilo izloženo ropstvu i prinudnom radu⁵⁶ ili trgovini ljudima;

(o) da li je lice o kome je reč mlađe od 18 godina i bilo bi deportovano u državu u kojoj su njegova osnovna prava deteta prethodno prekršena i/ili bi bila prekršena uz neotklonive štetne posledice, poput njegovog/njenog regrutovanja kao borca koji neposredno ili posredno učestvuje u neprijateljstvima⁵⁷ ili u cilju pružanja seksualnih usluga.

IX. Nedržavni akteri

30. Države članice bi takođe trebalo da se uzdrže od deportovanja pojedinaca u drugu državu u slučaju da postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da bi oni bili u opasnosti da budu podvrgnuti torturi ili drugom lošem postupanju od strane ndržavnih aktera, uključujući grupe koje protivzakonito vrše radnje kojima se nanose težak bol ili patnja u svrhe zabranjene Konvencijom i nad kojima država primalac nema nikakvu ili ima samo delimičnu *de facto* kontrolu ili čije radnje nije u stanju da spreči niti da se suprotstavi njihovoj nekažnjivosti.⁵⁸

X. Posebni uslovi za podnošenje predstavke pojedinca u skladu sa članom 22 Konvencije i privremene mere zaštite

A. Dopuštenost predstavke

31. Komitet smatra da je podnosilac predstavke odgovoran za pružanje iscrpne argumentacije kojom se potkrepljuju njegovi/njeni navodi o povredama člana 3 Konvencije na način kojim se omogućava da iz prvog utiska (*prima facie*) ili uz razmatranje naknadnih podnesaka, prema potrebi, Komitet utvrdi da je ona relevantna za razmatranje u skladu sa članom 22 Konvencije i ispunjava svaki od uslova utvrđenih pravilom 113 poslovnika Komiteta.

32. Obaveze države članice u skladu sa Konvencijom važe od dana stupanja Konvencije na snagu za tu državu članicu. Međutim, Komitet će razmatrati predstavke u kojima se navode

⁵³ Zaključna zapažanja uz objedinjeni treći-peti periodični izveštaj za Republiku Koreju (CAT/C/KOR/CO/3-5), stav 30 b).

⁵⁴ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Avganistan (CAT/C/AFG/CO/2), stav 34 i Zaključna zapažanja uz drugi periodični izveštaj za Mongoliju (CAT/C/MNG/CO/2), stav 22.

⁵⁵ Videti, primera radi, predstavke br. 473/2011, *Husein Hademi i ostali protiv Švajcarske*, odluka usvojena 14. novembra 2014, stavovi 7.4-7.6; *Nazirov protiv Kazahstana*, stav 11.9, fusnota 33 u gornjem tekstu i br. 639/2014, *N.A.A. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 2. maja 2017, stavovi 7.7-7.11.

⁵⁶ Videti, primera radi, *Toni Šahin protiv Švedske*, stav 9.5, fusnota 33 u gornjem tekstu.

⁵⁷ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz inicijalni izveštaj za Čad (CAT/C/TCD/CO/1), stav 34.

⁵⁸ Videti, primera radi, predstavke br. 120/1998, *S.S. Elmi protiv Australije*, odluka usvojena 14. maja 1999, stavovi 6.8-6.9 i br. 681/2015, *M.K.M. protiv Australije*, odluka usvojena 10. maja 2017, stav 8.9.

povrede Konvencije do kojih je došlo pre nego što je država članica priznala nadležnost Komiteta u skladu sa članom 22 Konvencije putem izjave iz tog člana ako se dejstvo navodnih povreda nastavilo i nakon davanja izjave države članice i ako to dejstvo samo po sebi može predstavljati povredu Konvencije.⁵⁹

33. Što se tiče odredbe člana 22, stav 5, tačka (a) Konvencije, prema kojoj Komitet neće razmatrati nijednu predstavku pojedinca u skladu sa tim članom osim ako prethodno nije utvrdio da isto pitanje nije razmatrano i da se ne razmatra pred nekom drugom međunarodnom instancom nadležnom za istragu ili rešavanje spora, Komitet smatra da izraz „isto pitanje“ treba tumačiti kao pitanje koje se odnosi na iste strane, iste činjenice i ista materijalna prava.⁶⁰

34. U skladu sa članom 22, stav 5, tačka (b), podnosilac predstavke je u obavezi da prethodno iscrpi „sva interna raspoloživa sredstva“ predviđena zakonom i praksom koja bi mogla biti delotvorna.⁶¹ „To pravilo se ne primenjuje ako žalbeni postupci premašuju razumne rokove ili ako je malo verovatno da će oni dati zadovoljenje pojedincu koji je žrtva kršenja Konvencije“.⁶² U vezi sa članom 3 Konvencije, Komitet smatra da iscrpljenost domaćih sredstava znači da je podnosilac predstavke podnosio zahteve za pravne lekove koji se neposredno odnose na rizik od torture sa kojim bi se suočio/suočila u državi u koju se namerava njegova/njena deportacija, a ne za pravne lekove koji bi mogli da omogućе podnosiocu predstavke da iz drugih razloga ostane u državi članici koja namerava deportaciju.⁶³

35. Komitet dalje smatra da bi delotvoran pravni lek u primeni načela „zabrane isterivanja“ trebalo da bude mera kojom se omogućava, u praksi, sprečavanje deportacije podnosioca predstavke u slučaju da postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da bi on/ona lično bio u opasnosti da bude podvrgnut/podvrgnuta torturi u slučaju deportacije u drugu državu. Ta mera bi trebalo da predstavlja pravo uspostavljeno zakonom a ne *ex gratia* ustupak odgovarajućih organa⁶⁴ i trebalo bi da bude dostupna u praksi bez prepreka bilo kakve prirode.

B. Privremene mere zaštite

36. Kada Komitet ili članovi koje on odredi zatraže od države članice o kojoj je reč da bez odlaganja preduzme privremene mere, nakon što je prema dostupnim saznanjima odluka domaćih organa o deportaciji postala izvršna, koje Komitet smatra neophodnim da bi se izbeglo

⁵⁹ Videti, primera radi, predstavku br. 495/2012, *N.Z. protiv Kazahstana*, odluka usvojena 28. Novembra 2014, stav 12.3.

⁶⁰ Videti, primera radi, predstavke br. 247/2004, *A.A. protiv Azerbejdžana*, odluka o nedopuštenosti usvojena 25. novembra 2005, stav 6.8; br. 479/2011, *E.E. protiv Ruske Federacije*, odluka o nedopuštenosti usvojena 24. maja 2013, stav 8.4; br. 577/2013, *N.B. protiv Ruske Federacije*, odluka o nedopuštenosti usvojena 25. novembra 2015, stav 8.2; br. 642/2014, *M.T. protiv Švedske*, odluka o nedopuštenosti usvojena 7. avgusta 2015, stav 8.3 i br. 643/2014, *U. protiv Švedske*, odluka o nedopuštenosti usvojena 23. novembra 2015, stav 6.4.

⁶¹ Videti, primera radi, predstavke br. 512/2012, *Y protiv Kanade*, odluka o nedopuštenosti usvojena 28. jula 2015, stav 7.2 i br. 712/2015, *Olga Šestakova protiv Ruske Federacije*, odluka o nedopuštenosti usvojena 28. novembra 2017, stav 6.2.

⁶² Videti, primera radi, predstavke br. 024/1995, *A.E. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 2. maja 1995, stav 4; br. 441/2010, *Jevlojev protiv Kazahstana*, odluka usvojena 5. novembra 2013, stav 8.6 i br. 520/2012, *V.G.D. protiv Kanade*, odluka usvojena 26. novembra 2014, stav 7.4.

⁶³ Videti, primera radi, *V.G.D. protiv Kanade*, stav 7.4, fusnota 62 u gornjem tekstu.

⁶⁴ Videti, primera radi, *V.G.D. protiv Kanade*, stav 7.4, fusnota 62 u gornjem tekstu i predstavku br. 562/2013, *Dž.K. protiv Kanade*, odluka usvojena 23. novembra 2015, stav 9.2.

nastupanje neotklonjive štete po žrtvu ili žrtve navodnih povreda člana 3 Konvencije, u skladu sa pravilom 114 poslovnika Komiteta, država članica bi trebalo da postupi po zahtevu Komiteta u dobroj veri.

37. Nepostupanje po zahtevu Komiteta predstavljalo bi ozbiljnu štetu i prepreku po delotvornost rada Komiteta i unelo značajnu sumnju u spremnost države članice da primeni član 22 Konvencije u dobroj veri.⁶⁵ Stoga je Komitet stao na stanovište da nepostupanje po njegovom zahtevu za donošenje privremenih mera samo po sebi predstavlja povredu člana 22 Konvencije.⁶⁶

C. Meritum

38. Što se tiče primene člana 3 Konvencije na meritum predstavke podnete u skladu sa članom 22 Konvencije, teret dokazivanja leži na podnosiocu predstavke, koji je dužan da predstavi argumentovan predmet⁶⁷ – odnosno, da podnese potkrepljene argumente kojima se dokazuje da je pretnja od podvrgavanja torturi predvidiva, prisutna, lična i stvarna. Međutim, kada je podnosilac predstavke u situaciji u kojoj nije u stanju da pripremi svoju predstavku, primera radi, kada podnosilac predstavke dokaže da nema mogućnost da pribavi dokumentaciju u vezi sa svojim navodima o torturi ili je lišen/lišena slobode, teret dokazivanja se preokreće,⁶⁸ te je tada na državi članici o kojoj je reč da istraži navode i utvrdi tačnost informacija na kojima se predstavka zasniva.

39. Država članica je dužna da na nacionalnom nivou oceni, sprovođenjem upravnih i/ili sudskih postupaka, da li postoje ozbiljni razlozi da se posumnja da podnosiocu predstavke prethodi predvidiv, prisutan, ličan i stvaran rizik od podvrgavanja torturi u državu u koju se namerava deportacija.

40. Tokom postupka ocene, država članica bi trebalo da licu o kome je reč obezbedi osnovne garancije i zaštitne mere, i to naročito ako je to lice lišeno slobode ili ako je to lice u naročito osetljivom položaju, primera radi u položaju tražioca azila, maloletnika bez pratnje, žene koja je bila podvrgnuta nasilju ili lica sa invaliditetom (mere zaštite).⁶⁹

41. Garancije i zaštitne mere bi trebalo da obuhvataju jezičku, pravnu, lekarsku, socijalnu, i, prema potrebi, finansijsku pomoć, kao i pravo na pravni lek protiv odluke o deportaciji u

⁶⁵ Videti predstavke br. 428/2010, *Kaljiničenko protiv Maroka*, odluka usvojena 25. novembra 2011, stavovi 13.1, 13.2 i 16; *Tursunov protiv Kazahstana*, stav 10, fusnota 40 u gornjem tekstu; br. 542/2013, *X protiv Ruske Federacije*, odluka usvojena 8. maja 2015, stavovi 9.2 i 12 i br. 671/2015, *D.I.S. protiv Mađarske*, odluka usvojena 8. decembra 2015, stavovi 9.1-9.3.

⁶⁶ Videti, primera radi, predstavke br. 614/2014, *S.T. protiv Australije*, odluka usvojena 9. avgusta 2017, stavovi 9 i 10 i *X protiv Ruske Federacije*, fusnota 65 u gornjem tekstu, stav 12.

⁶⁷ Videti predstavke br. 429/2010, *Šivagnanaratnam protiv Danske*, odluka usvojena 11. novembra 2013, stavovi 10.5-10.6; br. 203/2002, *A. R. protiv Holandije*, odluka usvojena 14. novembra 2003, stav. 7.3; br. 343/2008, *Artur Kasombola Kalonzo protiv Kanade*, odluka usvojena 18. maja 2012, stav 9.3; br. 458/2011, *X protiv Danske*, odluka usvojena 28. novembra 2014, stav 9.3; *V.G.D. protiv Kanade*, stav 8.4, fusnota 62 u gornjem tekstu i br. 688/2015, *T.Z. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 22. novembra 2017, stav 8.4.

⁶⁸ Poređenja radi, videti predstavke br. 282/2005, *S.P.A. protiv Kanade*, odluka usvojena 7. novembra 2006, stav 7.5 i br. 562/2013, *Dž.K. protiv Kanade*, odluka usvojena 23. novembra 2015, stav 10.4.

⁶⁹ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Holandiju (CAT/C/NET/CO/4), stav 7 i Zaključna zapažanja uz četvrti periodični izveštaj za Kipar (CAT/C/CYP/CO/4), stavovi 13-14.

razumnom roku za lica u osjetljivim i stresnim situacijama koji odlaže dejstvo odluke o deportaciji. Uvek bi naročito trebalo obezbediti pregled kvalifikovanog lekara, uključujući i, u skladu sa zahtevom podnosioca predstavke, radi dokazivanja torture kojoj je navodno bio/bila podvrgnut/podvrgnuta, bez obzira na mišljenje organa vlasti o uverljivosti tih navoda,⁷⁰ tako da organi koji odlučuju o konkretnom predmetu deportacije budu u stanju da sprovedu procenu rizika od torture na osnovu nalaza lekarskih i psihijatrijskih pregleda bez razumne sumnje.⁷¹

42. Žrtve torture i druge osjetljive osobe često pate od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSD) koji može za posledicu da ima široku lepezu simptoma, uključujući nevoljno izbegavanje stresnih stimulusa i disocijaciju. Ovi simptomi mogu uticati na sposobnost lica da saopšti sve relevantne detalje ili da u toku postupka dosledno opiše događaje. Kako bi se obezbedio pristup žrtava torture ili drugih osjetljivih osoba delotvornim merama zaštite, države članice bi trebalo da se uzdrže od sprovođenja standardizovanog postupka ocene uverljivosti u cilju utvrđivanja valjanosti zahteva za zabranu isterivanja. Kada je reč o mogućim činjeničnim protivurečnostima i nedoslednostima u navodima podnosioca predstavke, države članice bi trebalo da imaju na umu da se od žrtava torture retko kada može očekivati potpuna tačnost.⁷²

43. Pri utvrđivanju postojanja ozbiljnih razloga da se posumnja da postoji opasnost da bi lice u slučaju deportacije bilo izloženo torturi, Komitet smatra da je od presudnog značaja da li je u državi o kojoj je reč prisutan dosledan obrazac ozbiljnih, očiglednih ili masovnih povreda ljudskih prava iz člana 3, stav 2 Konvencije. Te povrede naročito obuhvataju: (a) rasprostranjenu primenu torture⁷³ i nekažnjivost njenih izvršilaca;⁷⁴ (b) zlostavljanje i nasilje protiv manjinskih grupa;⁷⁵ (c) situacije koje pogoduju sprovođenju genocida;⁷⁶ (d) rasprostranjeno nasilje na osnovu roda;⁷⁷ (e) rasprostranjeno osuđivanje i zatvaranje lica koja ostvaruju osnovne slobode⁷⁸ i (f) situacije međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba.⁷⁹

44. Ocena Komiteta će se prvenstveno zasnivati na informacijama koje pruži podnosilac predstavke odnosno koje se pruže u njegovoj/njeno ime i koje dostavi država članica o kojoj je reč. Komitet će takođe koristiti izvore informacija Ujedinjenih nacija i druge izvore koje Komitet smatra verodostojnim.⁸⁰ Pored toga, Komitet će sve indikativne primere iz stava 29 u

⁷⁰ Videti, primera radi, *M.B. i ostali protiv Danske*, stav 9.8, fusnota 22 u gornjem tekstu.

⁷¹ Videti i fusnote 18-25 u gornjem tekstu.

⁷² Videti, primera radi, predstavke br. 21/1995, *Alan protiv Švajcarske*, stav 11.3; br. 41/1996, *Kioski protiv Švedske*, odluka usvojena 12. februara 1996, stav 9.3; br. 101/1997, *Hajdin protiv Švedske*, odluka usvojena 16. decembra 1998, stavovi 6.6 i 6.7; br. 279/2005, *C.T. i K.M. protiv Švedske*, odluka usvojena 17. novembra 2006, stav 7.6; *E.K.V. protiv Finske*, fusnota 29 u gornjem tekstu, stav 9.6 i *M.B. i ostali protiv Danske*, stav 9.6, fusnota 22 u gornjem tekstu.

⁷³ Videti, primera radi, predstavku br. 554/2013, *X. protiv Kazahstana*, odluka usvojena 3. avgusta 2015, stav 12.7.

⁷⁴ Videti, primera radi, predstavku br. 505/2012, *P.S.B. i T.K. protiv Kanade*, odluka usvojena 13. avgusta 2015, stav 8.3.

⁷⁵ Videti, primera radi, *Subakaran R. Tirugnanasampantar protiv Australije*, stav 8.7, fusnota 6 u gornjem tekstu.

⁷⁶ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz inicijalni izveštaj za Irak (CAT/C/IRQ/CO/1), stavovi 11-12.

⁷⁷ Videti, primera radi, predstavku br. 562/2013, *Dž.K. protiv Kanade*, odluka usvojena 23. novembra 2015, stavovi 10.5-10.6.

⁷⁸ Videti, primera radi, predstavku br. 492/2012, *Abed Azizi protiv Švajcarske*, odluka usvojena 27. novembra 2014, stavovi 8.5-8.8.

⁷⁹ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz inicijalni izveštaj za Čad (CAT/C/TCD/CO/1), stav 22.

⁸⁰ Pravilo 118 poslovnika Komiteta.

gornjem tekstu smatrati ozbiljnim razlozima da se posumnja da bi lice bilo u opasnosti da bude podvrgnuto torturi ako bude deportovano.

45. Komitet će utvrditi postojanje „ozbiljnih razloga“ i smatraće da je rizik od torture predvidiv, ličan, prisutan i stvaran u slučaju da bi postojanje uverljivih činilaca o riziku samo po sebi, u trenutnu donošenja odluke Komiteta, uticalo na prava podnosioca predstavke u skladu sa Konvencijom u slučaju njegove/njene deportacije. Lične osobine koje predstavljaju činioce rizika naročito obuhvataju: (a) etničko poreklo podnosioca predstavke;⁸¹ (b) političku pripadnost ili političke aktivnosti podnosioca predstavke i/ili članova njegove/njene porodice;⁸² (c) postojanje naloga za hapšenje bez garancija pravičnog postupanja i suđenja;⁸³ (d) donošenje presude u odsustvu;⁸⁴ (e) seksualnu orijentaciju i rodni identitet;⁸⁵ (f) dezerterstvo iz vojske ili oružanih grupacija; (g) raniju torturu;⁸⁶ (h) pritvor u izolaciji ili drugi vid arbitrarnog ili nezakonitog pritvora u državi porekla; (i) potajno bekstvo iz države porekla zbog pretnji torturom; (j) versku pripadnost;⁸⁷ (k) povrede prava na slobodu mišljenja, svesti i veroispovesti, uključujući i povrede vezane za zabranu prelaska u veru različitu od proklamovane državne vere u slučaju da je takav prelazak zabranjen i kažnjava se kako po zakonu tako i u praksi;⁸⁸ (l) rizik od proterivanja u treću državu u kojoj to lice može biti u opasnosti da bude podvrgnuto torturi⁸⁹ i (m) nasilje nad ženama, uključujući silovanje.⁹⁰

46. Pri utvrđivanju postojanja „ozbiljnih razloga“, Komitet će uzeti u obzir stanje ljudskih prava u državi o kojoj je reč u celini a ne samo u njenoj određenoj oblasti. Država članica je odgovorna za svaku teritoriju pod svojom jurisdikcijom, kontrolom ili vlašću. Koncept „lokalne opasnosti“ ne obezbeđuje merljive kriterijume i nije dovoljan da se u potpunosti otkloni lična opasnost od torture.⁹¹

47. Komitet smatra da nije niti pouzdana niti delotvorna takozvana „alternativa internog bekstva“, odnosno deportacija lica ili žrtve torture u određenu oblast države u kojoj ono, za razliku od drugih oblasti iste države, ne bi bilo izloženo torturi.⁹²

48. Pri utvrđivanju postojanja „ozbiljnih razloga“, Komitet smatra da država primalac treba da dokaže postojanje određenih osnovnih mera za sprečavanje i zabranu torture na čitavoj teritoriji pod svojom jurisdikcijom, kontrolom ili vlašću, poput jasnih zakonskih odredbi o apsolutnoj zabrani torture i njenom kažnjavanju adekvatnim kaznama, mera za okončanje nekažnjivosti činova torture, nasilja i drugih protivzakonitih dela službenih lica i sudskog

⁸¹ Videti, primera radi, predstavku br. 555/2013, *Z. protiv Danske*, odluka usvojena 10. avgusta 2015, stavovi 5.2 i 7.8 i *M.B. i ostali protiv Danske*, stavovi 2.1-2.2 i 9.7, fusnota 22 u gornjem tekstu.

⁸² Videti, primera radi, predstavku br. 375/2009, *T.D. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 26. maja 2011, stav 7.8.

⁸³ Videti, primera radi, *Nazirov protiv Kazahstana*, stavovi 7.9 i 11.9, fusnota 33 u gornjem tekstu.

⁸⁴ Videti, primera radi, *Agiza protiv Švedske*, stav 13.4, fusnota 3 u gornjem tekstu i *Ali Fadel protiv Švajcarske*, stav 7.8, fusnota 22 u gornjem tekstu.

⁸⁵ Videti, primera radi, predstavku br. 338/2008, *Utam Mondal protiv Švedske*, odluka doneta 23. maja 2011, stav 7.7.

⁸⁶ Videti, primera radi, *Dadar protiv Kanade*, odluka usvojena 23. novembra 2005, stav 8.5.

⁸⁷ Videti, primera radi, *Abdusamatov i ostali protiv Kazahstana*, odluka od 1. juna 2012, stav 13.8.

⁸⁸ Videti, primera radi, *Abed Azizi protiv Švajcarske*, stavovi 3.2 i 8.8, fusnota 78 u gornjem tekstu.

⁸⁹ Videti fusnotu 10 u gornjem tekstu.

⁹⁰ Videti, primera radi, *E.K.V. protiv Finske*, fusnota 29 u gornjem tekstu, stavovi 9.6-9.7.

⁹¹ Videti, primera radi, *Utam Mondal protiv Švedske*, stav 7.4, fusnota 85 u gornjem tekstu.

⁹² Videti, primera radi, *M.K.M. protiv Australije*, fusnota 58 u gornjem tekstu, stav 8.9.

gonjenja službenih lica navodno odgovornih za činove torture i drugih vidova lošeg postupanja i, ako su proglašeni krivima, njihovog kažnjavanja u srazmeri sa težinom učinjenog krivičnog dela.⁹³

49. Obe strane mogu podneti sve relevantne informacije u cilju objašnjavanja relevantnosti svojih podnesaka u skladu sa članom 22 za odredbe člana 3 Konvencije. Mada sledeći spisak nije iscrpan, navedene informacije mogu biti relevantne:

(a) Da li u državi o kojoj je reč postoje dokazi o postojanju doslednog obrasca ozbiljnih, očiglednih ili masovnih povreda ljudskih prava?

(b) Da li je podnosilac predstavke u prošlosti podvrgnut torturi ili lošem postupanju od strane službenog lica ili bilo kog drugog lica koje deluje u službenom svojstvu ili na njegov podsticaj ili sa njegovim izričitim ili prećutnim pristankom? Ako je tako, da li je do toga došlo u nedavnoj prošlosti?

(c) Da li postoje lekarski ili psihološki ili drugi nezavisni dokazi kojima se potkrepljuje navod podnosioca predstavke da je u prošlosti bio/bila podvrgnut/podvrgnuta torturi ili lošem postupanju? Da li je ta tortura ostavila posledice?

(d) Da li se država članica postarala da je podnosilac predstavke suočen sa deportacijom sa teritorije pod njenom jurisdikcijom ili kontrolom ili vlašću imao/imala pristup svim pravnim i/ili upravnim garancijama i zaštitnim merama predviđenim zakonom, a naročito nezavisnom lekarskom pregledu u cilju ocene njegove/njene tvrdnje da je prethodno bio/bila podvrgnut/podvrgnuta torturi ili lošem postupanju u svojoj državi porekla?

(e) Postoje li uverljive tvrdnje ili dokazi da su podnosilac predstavke i/ili drugi članovi njegove/njene porodice bili ili će biti izloženi pretnjama ili odmazdi ili drugim vidovima sankcija koji predstavljaju torturu, surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne zbog podnošenja predstavke Komitetu?

(f) Da li se podnosilac predstavke bavio/bavila političkim ili drugim aktivnostima izvan države o kojoj je reč koje ga/je naizgled čine osetljivim na rizik od podvrgavanja torturi u slučaju proterivanja, isterivanja ili izručenja državi o kojoj je reč?

(g) Ako podnosilac predstavke bude vraćen u državu u koju se njegova/njena deportacija namerava, da li postoji rizik da bude naknadno deportovan u treću državu u kojoj bi se suočio/suočila sa rizikom od podvrgavanja torturi?

(h) Uzevši u obzir fizičku i psihološku osetljivost većine podnosilaca predstavki, poput tražilaca azila, bivših pritvorenika, žrtava torture ili seksualnog nasilja itd. koja može doprineti nedoslednosti i/ili pojavi grešaka u prisećanju u njihovim podnescima, postoje li dokazi o uverljivosti podnosioca predstavke?

(i) Uzevši u obzir moguće nedoslednosti u navođenju činjenica, da li je podnosilac predstavke uopšteno govoreći dokazao verodostojnost svojih tvrdnji?⁹⁴

XI. Nezavisnost ocene Komiteta

⁹³ Videti, primera radi, Zaključna zapažanja uz objedinjeni peti i šesti periodični izveštaj za Argentinu (CAT/C/ARG/CO/5-6), stavovi 9-10, 11-12 i 30 i Zaključna zapažanja uz šesti periodični izveštaj za Bugarsku (CAT/C/BGR/CO/6), stavovi 7-8 i 11-12.

⁹⁴ Videti, primera radi, *S.P.A. protiv Kanade*, odluka od 7. novembra 2006, stav 7.5.

50. Komitet daje značajnu težinu nalazima organa države članice o kojoj je reč,⁹⁵ ali takvi nalazi ga ne obavezuju. Iz toga sledi da će Komitet slobodno oceniti sve informacije koje su mu dostupne u skladu sa članom 22, stav 4 Konvencije, uzimajući u obzir sve okolnosti relevantne za svaki pojedinačni slučaj.⁹⁶

51. Komitet će pri donošenju odluka o predstavkama pojedinaca uvažiti i načelo pretpostavke nevinosti, kao meru kojom se može sprečiti neotklonjiva šteta, u slučajevima u kojima je to načelo relevantno.

⁹⁵ Videti, primera radi, *T.D. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 26. maja 2011, stav 7.7 i predstavku br. 466/2011, *Alp protiv Danske*, odluka usvojena 14. maja 2014, stav 8.3.

⁹⁶ Videti, primera radi, predstavku br. 683/2015, *I.E. protiv Švajcarske*, odluka usvojena 14. novembra 2017, stav 7.4.